

Terug naar de basis

Een impressie van de NVGP-studiedag op 25 maart 2022 vanuit twee perspectieven: Frits van Hest was erbij en Arnout ter Haar zat thuis achter zijn beeldscherm.

Door Frits van Hest en
Arnout ter Haar

FvH: Het was zo'n dag dat alles lukte: de zon straalde, de congresgangers waren in feeststemming en in zomerse outfit begroeten ze elkaar al op het station van Driebergen-Zeist met enthousiaste kreten van herkenning. Overal plezier, overal energie. In de hal en op de vide van het prachtig gerenoveerde Antropia werden we gastvrij ontvangen door de beeltenissen van Rudolf Steiner en Bernhard Lievegoed, helden van een holistisch en spiritueel gedachtengoed waaraan wij groepspsychotherapeuten ons in ons geprotocolleerde tijdperk konden spiegelen. Indien gewenst. Twee jaar van een lange coronawinter lagen achter ons en het was heerlijk om elkaar weer live te ontmoeten.

Maar in de verte rommelde een oorlog en onze beide voorzitters, Salvatore Vitale, dagvoorzitter, en Marc Daemen, voorzitter van de NVGP, memoreerden het verschrikkelijk geweld. Salvatore Vitale deed dat met een verwijzing naar het congres van vorig jaar dat als thema *Splitsing en Splinging* had. Hij liet ons het ontroerende filmpje van de jonge Oekraïense violist Illia Bondarenko zien, die vanuit een kelder in Kiev viraal ging en zich via internet wereldwijd met talloze violisten verbond in het gezamenlijk spelen van het Oekraïense volkslied. Groepspsychotherapeuten, deskundig in groepsprocessen, hebben een speciale verantwoordelijkheid, luidde de boodschap. Voorzitter Marc Daemen benoemde het dubbele gevoel van de dag:

boosheid en machteloosheid tegenover onze uitgelaten stemming. Hij riep ons op om aan te sluiten bij de 450 collega's van de Stichting WereldPsychologen, die Oekraïense vluchtelingen ondersteunt.

Marc Daemen riep ons op om aan te sluiten bij de WereldPsychologen, die Oekraïense vluchtelingen ondersteunen

De feeststemming kwam terug toen Marc Daemen José van Reijen terecht in de bloemetjes zette en haar tot lid van verdienste benoemde vanwege haar jarenlange voorzitterschap van de NVGP. Het huidige bestuur gaat aan de slag met de drie punten van het MeerJarenPlan, vervolgde Marc Daemen. Public Relations, het Zorg-Prestatie Model (om een juiste financiering van de groepsconsulten bij de NZA op de kaart te zetten) en Competentiegericht opleiden. De voorzitter bezorgde ons een volgend feestje toen hij vijftig nieuwe leden van de NVGP mocht introduceren, wat wij in de zaal versterkten met applaus en gejuich.

De dagvoorzitter, Salvatore Vitale, bracht ons terug naar de basis van het congres door met de zaal een online enquête onder de leden te houden. Wanhopig probeerde ik het tempo op mijn Samsung bij te houden en toen dat niet lukte beperkte ik me tot het bekijken van de antwoorden van de enquêtevragen die op een groot scherm werden geprojecteerd.

Thuis

AtH: Toen ik mij opgaf voor het jaarlijkse congres van de NVGP aarzelde ik tussen fysiek aanwezig zijn in Driebergen en online participeren. Een praktische overweging maakte dat ik – eigenlijk contrecoeur – voor de online optie koos: de week voor het congres zou ik weg zijn, en dat maakte dat mijn agenda in de week van het congres overvol zou zijn. Toen de studiedag eenmaal daar was, had ik corona en kwam mijn keuze voor de online variant dus goed van pas.

Was het een goede keuze – natuurlijk even afgezien van dat ik corona kreeg? Alvorens die vraag te beantwoorden stel ik een andere vraag. Wat betekent een studiedag voor mij, wat hoop ik daar te vinden, wat hoop ik daar van de sprekers te horen? En geeft het thema van dit jaar – terug naar de basis – daarbij enig houvast?

In de periode dat ik hoofdredacteur van het tijdschrift *Groepen* was, betekende een studiedag primair collegae ontmoeten, netwerken, vragen hoe het zit met toegezegde kopij, en gespitst zijn op sprekers of workshopgevers van wie de voordracht bij publicatie een groter publiek zou kunnen bereiken. Nu die taak is overgedragen, blijft daar dan alleen de ontmoeting met collegae over. Ik kom daar later op terug. Wat hoop ik te horen en te vinden op een studiedag? Reflecterend op deze vraag diende het antwoord zich meteen aan in termen waar ik géén behoefte aan heb: statistische analyses en eindeloze tabellen waarin uitkomsten van onderzoek gepresenteerd worden. Resultaten van wetenschappelijk onderzoek lees ik liever in alle rust in een vakblad of een handboek dan dat ik dat mondeling gepresenteerd krijg. Ook nieuwe

technieken of stromingen zijn op een studiedag niet erg aan mij besteed. Met alle varianten die in de afgelopen decennia toegevoegd zijn aan ons repertoire van therapeutische technieken of interventies, bekruipt me meestal het gevoel oude wijn in nieuwe zakken aangereikt te krijgen, de EMDR uitgezonderd. Veel gevraagde sprekers die steeds hetzelfde verhaal brengen en hun stokpaardjes berijden, weten mij ook zelden te inspireren. Wat blijft dan over? Ik laat me op een studiedag graag meeneemen in andermans manier van kijken en denken, en wil graag in enige mate verrast worden. Niet door spectaculaire zaken, maar door een onverwachte wending in een betoog of een verrassende divergentie van verschillende denklijnen. In die zin was de voordracht van Piet Verhagen voor mij zeer geslaagd. Alle leertherapie en workshops, zelfreflectie en feedback ten spijt, heb ik nooit eerder concreet nagedacht over mijn basislevenshouding als therapeut. Het is typisch iets wat je wel min of meer weet, een impliciet weten vooral, maar waar je nooit de tijd voor neemt om bij stil te staan. Nu dus wel. Zittend achter mijn PC met dampende koffie binnen handbereik kon ik mij achteroverleunend mee laten voeren.

Plenaire voordrachten

FvH: **Piet Verhagen** nodigde ons lichtvoetig maar met beide benen op de grond in zijn *Niemand is met zichzelf begonnen; eerst is er de groep* uit om te reflecteren op de levenshouding die we als persoon en als professional in de therapie meebrengen, onafhankelijk van elk referentiekader. De patiënt heeft daar aan het begin van zijn therapie onmiddellijk mee van doen. Maak daarom zicht-

baar dat je niet neutraal bent en of je het type van de romantische, komische, tragische of ironische therapeut bent. De *romantische* therapeut houdt van de grote avonturen en een groot en meeslepend leven. Hij nodigt zijn patiënt uit om dat avontuur aan te gaan, ondanks alle kwaad dat hij zal tegenkomen. 'Maak van het verleden een verhaal dat toch goed afloopt!' is zijn motto. De *komische* therapeut is niet te temperen in zijn optimisme en zelfvertrouwen. Hij beschouwt het leven als maakbaar en hij praat over groei, bloei en succes als levensvulling. Volgens hem gaat het niet over klachten maar over krachten. Let wel, de komische therapeut is niet koddig, hij is serieus in zijn bedoelingen. De *tragische* therapeut benadrukt het onvermijdelijke. Natuurlijk, je kunt wel iets presteren in je leven, maar je verliest tegelijkertijd altijd iets. In alle genot zit lijden en pijn. Leven is voortdurend sterven, want het verleden laat zich nu eenmaal niet wissen. De tragische therapeut is somber maar dapper. Trekken hiervan vind je al bij Freud. De *ironische* therapeut ten slotte, ziet altijd de ambivalenties, dilemma's en paradoxen. Tegen elke stelling vindt hij een tegenstelling; hij relativiseert en houdt de betrekkelijkheid van alles in de gaten, dat is goed. Schijnzekerheden dien ontmaskerd te worden, ook als ze over jezelf gaan. Is de mens (pas) authentiek als hij bij het einde stilstaat? vroeg Verhagen zich met Hannah Arendt af. Als therapeut geniet hij van zijn groepen en stelt hij het begin, de geboorte voorop. Met Paul van Vliet bezingt hij het leven: 'Ik ben zo vaak opnieuw begonnen'. Zoals de peuter die geniet en schatert om zijn eigen vallen en opstaan. Eigenlijk introduceerde Verhagen hiermee, zichzelf

onbedoeld als voorbeeld stellend, een vijfde type therapeut, de *originele* therapeut. Het wezen van het begin, de oorsprong, is het nieuwe, verrassende. Nataliteit en vrijheid staan tegenover determinisme en wetmatigheid. De geboorte en het begin zijn nooit een kopie. Anderen zijn dan wel met mij begonnen, maar bij mij begint het wonderlijk vermogen om je te kunnen verbazen, al heb je het al tig keer meegemaakt. De beginnende patiënt ontdekt dat het niet om de aanmelding gaat, maar om de annunciatie en geïnvolvement.

Wat ik ook fijn vind aan studiedagen is dat daar mijn kennis soms flink wordt afgestoft

Als supervisor ziet Verhagen dat de jonge, beginnende therapeut alle dimensies van de groepstherapie kent, maar tegelijkertijd worstelt met de angstige voorstelling dat hij zijn groep eigenlijk vanaf het begin helemaal zou moeten overzien en dat hij schade aan de groep zou doen als hij niet in een keer en op het juiste moment in minutieuze taal, zorgvuldig en perfect, zijn interventies plaatst. Wanneer dát idee niet vlot getrokken wordt, blijf je een middelmatige therapeut volgens Verhagen. Geboortepijn wordt vermeden. Maar wat is er mis om een beginnening te zijn, maak er juist gebruik van dat je een nieuweling bent en zeg dat dan! Hoe lastig is het niet om een mens, om een therapeut te zijn? Perfectie van de therapeut is niet het juiste antwoord. Blijf dus niet steken in de acht dingen die volgens Piet

Jongerius in de groepspsychotherapie moeten, hoe goed zijn raad ook is bedoeld. Je mag plezier hebben aan je therapie, dat is mijn manier van kijken naar de groep, stelde Verhagen. Het congres nam deze levenshouding van Verhagen mee, genoot en reageerde vol enthousiasme.

Wat ik ook fijn vind aan studiedagen: als mij bekende theorieën of methodieken daar op een heldere manier worden gepresenteerd, wordt alles wat daarover aan kennis in mijn hersenen is opgeslagen weer eens flink afgestoft. Dat schept nieuwe helderheid. De theorie van het groepsfocaal conflict zoals beschreven door Dorothy Whitaker en Morton Lieberman stamt al uit 1964 en was een van de eerste zaken die ik leerde in mijn psychotherapie-opleiding in het blok over groepstherapie van docent Tom Berk. Volgens **Caroline Vanderhallen** is het nog steeds een bruikbare en interessante theorie om groepsprocessen te begrijpen, niet alleen in therapiegroepen maar ook in de begeleiding van teams of organisaties. Wat houdt dat groepsfocaal conflict ook weer in? Letterlijk overgenomen van een van de dia's van Vanderhallen is het antwoord: het focale conflictmodel houdt in dat men de manifeste inhoud (inclusief de attitudes en interacties) die op een gegeven moment in de groep speelt, kan zien als een uitdrukking van een samenspel tussen een gedeelde wens, verlangen of gevoel (het storend motief) enerzijds en een 'reactieve tegenkracht' anderzijds. Deze reactieve tegenkracht gaat over een door de groepsleden gedeelde angst of een schuldgevoel. 'De groep zoekt een oplossing voor het focaal conflict en deze oplossing representeert een compromis tussen krachten die elkaar tegenwerken.

Dit compromis is primair gericht op het verminderen van reactieve angsten maar probeert ook een maximale bevrediging te verkrijgen van de storende wens' (Whitaker en Lieberman, 1964).

*Er is niks mis met een
oude wijn in een oude zak,
zolang die wijn van goede
en blijvende kwaliteit is*

Vanderhallen stond stil bij de invloed van Wilfred Bion en S.H. Foulkes in Engeland en die van Thomas French over het individueel focaal conflict in de VS; alle drie droegen zij bij aan de ontwikkeling van de theorie van het groepsfocaal conflict. In een groep werken de individuele groepsleden en de groep als geheel op elkaar in, en de groepstherapeut moet met een bifocale bril kunnen alterneren tussen de voorgrond en achtergrond. Deelname aan een groep brengt altijd een dilemma teweeg, tussen afhankelijkheid en conflict. In de groep komt je primaire rol – die je ooit in het gezin van herkomst innam – onvermijdelijk terug. De groep fungeert als een spiegelpaleis, wat helpt bij de identiteitsvorming. De groep als geheel functioneert op twee niveaus: op een bewust en openlijk niveau (werkgroep in de termen van Bion) en op onbewust en verborgen niveau (Bions basisovertuigingsgroep). Het individueel focaal conflict verwijst naar de driehoek met onderin enerzijds een wens of impuls (*disturbing motive*) en anderzijds de angst en onlust die dat oproept (*reactive motive*). Een oplossing wordt dan gezocht in een werkbaar compromis, de best denkbare

oplossing om maximale bevrediging van de wens een minimale angst te ervaren. Op termijn kan zo'n compromis overigens een inadequaat of disfunctioneel patroon worden. Het verlangen om in een groep bijzonder en uniek gevonden te worden (*disturbing motive*) kan leiden tot de angst in de groep afgewezen en bekritiseerd te worden (*reactive motive*). Als (beperkende) oplossing wordt gekozen om in de groep met elkaar af te spreken dat iedereen evenveel spreektijd krijgt. Een verruimende oplossing zou zijn dat er juist gesproken gaat worden over jaloezie in de groep of over de schaamte bijzonder willen zijn.

Bijna zestig jaar oud, maar nog altijd een zeer bruikbare manier om te begrijpen wat er in groepen gebeurt. Naar mijn idee zou het groepsfocaal conflict vaker aandacht mogen krijgen in hedendaagse publicaties. Tegenwoordig ligt het accent vaak eenzijdig op alles wat nieuw, wat *hip & happening* is. Er is niks mis met een oude wijn in een oude zak, zou je kunnen zeggen, zolang die wijn van goede en blijvende kwaliteit is gebleken. Vanderhallen nam ons letterlijk mee terug naar de basis, om te laten zien dat die basis nog steeds actueel is.

Mark Kinet, hoofdgenesheer van de Kliniek St.-Jozef, Centrum voor Psychiatrie en Psychotherapie te Pittem en zelfstandige psychoanalytische praktijk te Gent, was in zijn voordracht het toonbeeld van de rustige standvastigheid die de meester tentoonspreekt op basis van kennis en ervaring. Als een gedegen architect en constructeur bouwde hij zijn betoog element voor element op, te beginnen met de acht perspectieven en pijlers uit de psychoanalyse, aangevuld met andere oriëntaties en de praktijk in de

groepspsychotherapie. Door de perspectieven van onder andere de driften als grensovergang tussen lichaam en ziel; het zelf met zijn proprioceptie en symbolische, imaginaire functie; de taal met zijn versprekingen, grappen en dromen; gehechtheid, brein, metaliserend vermogen en (on)bewuste, gaf Kinet ons beeldend, creatief en soms een tikkeltje ondeugend een kijkje op borderline olifanten, 'omdat we nu eenmaal gehechtheid delen met de andere zoogdieren' en op 'de bal van het onbewuste die je onderwater drukt maar die opduikt als je hem loslaat'.

Hij voerde de klassiekers van de (groeps) psychotherapie ten tonele, te beginnen bij Freud, via Bion tot aan Berk. Voor wie Freud bij het oud vuil had gezet had Kinet een verrassing. Freud schreef in zijn latere leven twee klassiekers over groepen: *Totem en Taboe* en *Massapsychologie*. Naar analogie van zijn bewonderde held Darwin en naar het model van de fylogenetica voert Freud ons in *Totem en Taboe* terug naar de oertijd van de groep-als-stam, waarin zonen hun vaders vermoordden waarna ze de vermoorde vader uit schuldgevoel als totem aanbaden. Ze moesten wel, want de moord op de vader was nodig om hun identiteit te ontwikkelen en om hun rechten op seksualiteit en voortplanting op te eisen. In *Massapsychologie* geeft Freud ons voorbeelden van hoe een instabiele massa tegenstrijdige driften grenzeloos uitleeft. Kinet zelf refereert dan aan de stelling van Aristoteles dat de mens een *zoön politikon* is, een levend wezen dat alleen kan gedijen binnen een verband van geboden en verboden. De massa verlangt naar illusie in plaats van naar waarheid en heeft behoefte aan de continuïteit van de orde. De liefde voor een geïdealiseerde lei-

der houdt de groep bij elkaar. Zelfs de geschiedenis van de psychoanalyse met zijn conflicten, scheuringen, tradities, laat dat zien. In de primaire groep van je geboorte word je 'geboren in de droom van de ander' en worden we 'in de groep geworpen' herinnerde Kinet ons met een mooie uitspraak uit het existentialisme. Om er niet in gevangen te blijven en je identiteit te ontwikkelen heb je correctieve ervaringen nodig en de aansluiting bij secundaire groepen die jijzelf – eerder rationeel dan emotioneel – kiest op basis van: 'zien we er iets in' en het ultieme criterium dat je in de zelfgekozen groep-als-de-ander gelijk bent.

Kinet schilderde vervolgens Bion als een overgangsfiguur die niet zoals Freud groepen historiserend en van buitenaf beschouwde, maar die in de praktijk de basisprincipes exploreerde van het functioneren van groepen. Die kunnen ziekelijk zijn (schizo-affectief) of gezond (de werkende groep) en ze geven de gelegenheid om in actie de mentale problemen van de leden te bestuderen. Kinet refereerde aan vele andere auteurs, onder wie ook Kaës, Neri en Anzieu, auteurs uit de Franse en Zuid-Europese traditie die door onze Angelsaksische koker-visie op de werkelijkheid van de groepspsychotherapie schandelijk worden verwaarloosd of alleen uit de tweede hand gekend bij monde van onze Vlaamse collega's – ook tot mijn eigen schande, voeg ik hieraan toe. Groepspsychoanalyse ten slotte, maakte de overstap van de *analyse van groepen* als zodanig, naar de *analyse in de groep*. Daar zijn risico's aan verbonden, want de groep is een illusie van de groepsleden, een fantasie. Ze biedt veiligheid maar is ook de archaische moeder die je opslokt. De groep geeft ook de vrijheid om, volgens het eerste gebod van de

Mansour Bakhtiar: *The Umbilical cord (de navelstreng)*, 2017-2018, 200x600cm, olieverf op doek

psychoanalyse, vrij te associëren (wat niet hetzelfde is als vrij te discussiëren). *Alles* kan beschreven worden binnen de groep en een betere waarheid wordt nagestreefd. Geen eenvoudige opdracht, omdat complexe en cumulatieve trauma's een rol spelen.

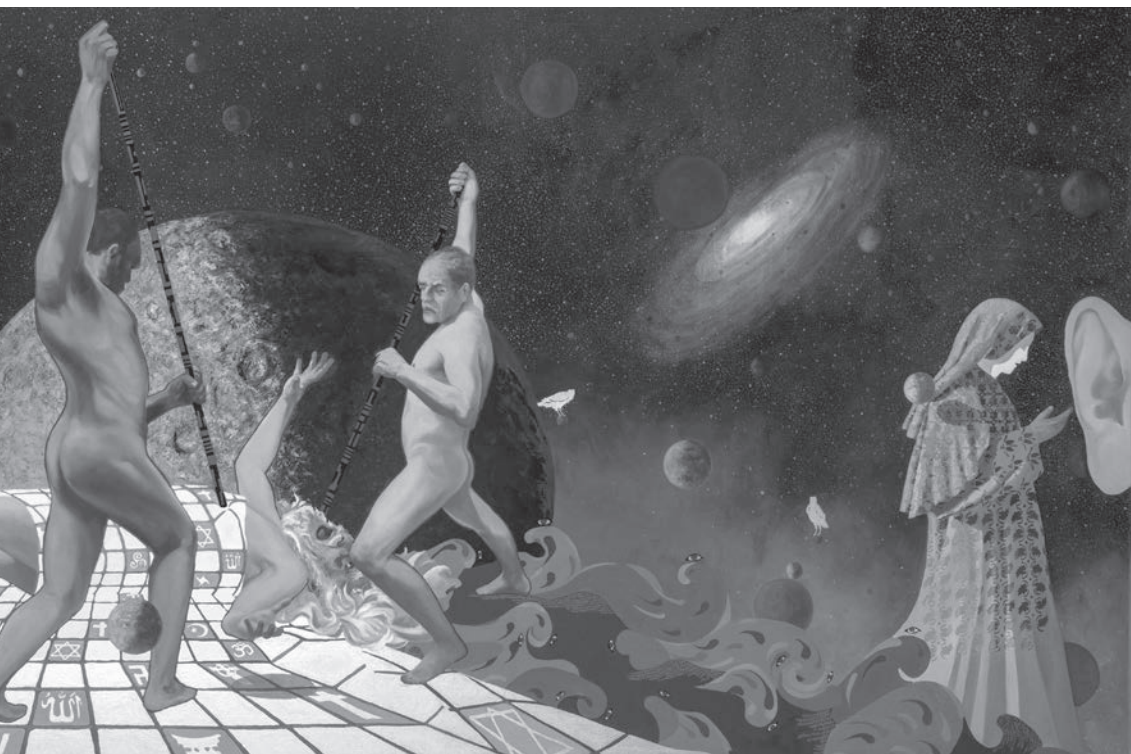
*Er was een licht rumoer
en ongemak voelbaar
in de groep van de
congresgangers*

Projectie naar de therapeut, overdracht en tegenoverdracht zijn in de groepstherapie 'live on stage'. De therapeut wordt gedwongen om zich te identificeren met de patiënt maar wordt daarin tegelijkertijd ook gefrustreerd. En er ontstaan verwarringen tussen

normale en pathologische projectieve identificatie; tussen 'ik' en de 'ander' tussen 'subject en object'. Aan de therapeut is het om dit proces te herkennen en heden en verleden van elkaar te onderscheiden. Om constructief te kunnen werken pleit Kinet voor een 'easy does it', een uitspraak die paste bij de rust waarmee hij zijn speech bracht.

Intussen was er soms een licht rumoer en ongemak voelbaar in de groep van de congresgangers toen Kinet de oude concepten van fallische symbolen, oedipuscomplex en fallische moeders memoreerde en kinderen die brutoot uit de moeder werden gehaald. Ik vroeg me af wat er hier aan de hand was. Was de zaal gechoqueerd door de confrontatie met vergeten of onbekende concepten uit de freudiaanse seksuele theorie? Of speelden de bekende feministische bezwaren

tegen het freudianisme hier een rol? Of misschien het narratief van MeToo, kindermisbruik in de rooms-katholieke kerk en een ontluikende nieuwe preutsheidbeweging? Weer bleef ik na een lezing met een vraag achter. Speelde Kinet een heimelijk spel met de zaal? Voor mij een raadsel. Zijn lezing riep bij mij tegelijkertijd instemmende bewondering op voor kennis en beheersing van de klassiekers en een verlangen om te zien hoe hij die kernconcepten omzet in de praktijk. Na afloop van de lezing deed het mij goed om van jongere collega's te horen dat ze genoeg kennis in huis hadden om van Kinets lezing te kunnen genieten.

Een reis vol ervaringen

Ik besloot door het gebouw op reis te gaan. Mijn bestemming werd aangelicht door de

schitteringen van een zachtblauw glanzende amethist. 'Een reis vol ervaringen' gaf mijn programma aan en inderdaad, de workshop in de gelijknamige zaal sloot wonderschoon aan bij de lezing van Piet Verhagen met zijn ode aan het begin. Ik werd samen met de andere deelnemers met een welkomstlied ontvangen door **Maarten Plug-Nijenhuis**, muziektherapeut met veel kennis van Pesso-Boyden-therapie. 'Goedemiddag allemaal, fijn dat je er bent, Klaartje, Anne, Frits', zong Maarten ons toe. Ik voelde me gezien en serieus genomen door dit warme welkom. Even later stapten we met **Anne-Josien Huisman**, schematherapeut, in een imaginaire touringcar en mochten we om de beurt chauffeur, gids of toerist zijn. Waar ga je dan zitten in de bus? Naast wie? En natuurlijk: als je op reis gaat met een nieuwe groep, dan wil je iets van veiligheid

meenemen. Voor de een bleek dat een sleutelhanger te zijn waaraan veel herinneringen vastzaten, de andere nam een geliefde knuffel mee, een boterham of mobiele telefoon. Ik besloot tot een rugzak, omdat die de blik vooruit houdt en de beide voeten op de grond. Wij, groepsleden in de workshop, snapten meteen hoe groepsleden van Huisman en Plug-Nijenhuis zich welkom en gesterkt voelen aan het begin van hun therapie: hun welkomstlied blijft nog lang in de gangen hangen in hun kliniek. Zo reisden we onbezorgd maar toch via een leerrijk traject van de ene oefening naar de andere, door alle fasen van een groep heen. Een goed begin is meer dan het halve werk, besloot ik aan het einde van de reis en ik betreurde meteen de afstandelijke houding waarmee ik groepsleden ooit ontving, dat hoorde zo, vond ik toen. Tegelijk vroeg ik me af waarom wij groepspsychotherapeuten zo gefascineerd zijn door het einde, het afscheid in de therapie. Ik kan me niet herinneren dat ik ooit een artikel over het begin van een therapie in *Groepen* heb gelezen.

Uitgezoomd

AtH: Omdat de online bezoeker van het congres uiteraard niet aan de workshops kon deelnemen, wachtte mij een lange pauze, waarin ik ook cliënten kon zien. Dat klinkt praktisch en efficiënt, maar dat was het niet. Mijn aandacht was meteen helemaal weg bij het congres; van napraten met een collega in de pauze of op weg naar een workshop was geen sprake en mijn cliënten deden – terecht – een beroep op mijn aandacht voor hen, terwijl ik nog wel wat had willen nadenken over hetgeen ik gehoord had. Bij de lezing van Mark Kinet zat ik al op

tijd klaar, wachtend tot zijn lezing gestreamd zou worden, maar er gebeurde niets. De lunch en de workshops zijn natuurlijk uitgelopen, dacht ik naïef, ik merk het wel als ik geluid hoor, dan kan ik ondertussen wat administratie doen. Maar na tien minuten was er nog geen verbinding, en pas na een kwartier kwam het in me op om mijn e-mail te checken, waar een nieuwe link op mij wachtte.

Hopelijk zullen collega's uit Vlaanderen ook steeds meer hun weg naar onze vereniging vinden

Een kwartier te laat komen in een online sessie en daar nog iets van opsteken is kansloos. Nog los van het feit dat de inleiding en de context van de voordracht van Mark Kinet mij dus was ontgaan, lukte het me ook niet meer vanuit mijzelf contact te maken met datgene wat er daar in Zeist plaatsvond. Waar dat in de ochtendsessies zeer goed te doen was, was ik na die lange onderbreking en het te laat inloggen al helemaal van het congres uitgezoomd, en won de realiteit van mijn werkkamer het ruimschoots van het beeld op mijn PC. En daarmee werd het voor mezelf ook meteen duidelijk dat ik dit een volgend jaar niet meer zou laten gebeuren. Fysiek in de zaal aanwezig zijn, bijpraten met bekenden en nieuwe collegae ontmoeten, en niet meer het risico lopen dat door de haperende techniek een onoverbrugbare afstand ontstaat, dat is ook wat een studiedag voor mij waardevol maakt. Op basis van de ochtend alleen kan ik desondanks zeggen dat het weer een

mooi en zinvol congres was. Met een Vlaamse voorzitter en twee van de drie sprekers afkomstig uit Vlaanderen, en de derde spreker sinds kort als hoogleraar in Vlaanderen werkzaam, waren onze zuiderburen goed vertegenwoordigd. Hopelijk zullen zij ook steeds meer hun weg naar onze vereniging vinden.

Ingezoomd

FvH: De congresgangers hadden deze keer geen haast om te vertrekken. Ze bleven nog na om te luisteren naar de afsluiting en ze bleven nog lang hangen op het terras van Antropia om elkaar na twee jaar weer te ontmoeten, plezier te maken, uit te wisselen. 'Waar zullen we dit jaar speciaal op gaan letten?' was de slotvraag van Salvatore Vitale. We hadden veel meegekregen, een mooie overlap van sprekers die ons terugbrachten naar de basis. Daar was de therapeut die voor de beginnende cliënt klaar zit vanuit zijn idiosyncratische levenshouding; daar was de gedegenheid van de eerste observaties over hoe groepen zonder duidelijke leiderschap zich ontwikkelen, buiten en binnen de therapeutische setting, daar waren de pilaren en grondvesten van de psychoanalyse, oermoeder van alle psychotherapieën; daar waren de vele workshops met onder andere veel enthousiasme voor non-verbale methodieken als psychodrama en de muzikaal omlijste Pesso-Boyden-therapie. Bij de borrel passeerde mij de schaal met bitterballen. Vegetarisch deze keer? Ik twijfelde, maar de gastvrouw die ze me voorhield zei dat ze heerlijk waren en dat ik er twee mocht meenemen, een voor onderweg. Mijn aantekeningen, tas, treinkaartje en bitterballen hield ik met moeite in de hand.

'Ze zijn je gegund' riep een NVGP-lid me nog na, terwijl ik in verwarring de zaal verliet. Was ik ooit een groepspsychotherapeut die bestond uit een legering van de theatrale en de ironische levenshouding? vroeg ik me af.